

DROGY

typy závislostí

Typy závislostí

© Združenie abstinentov Slovenska
P.O.Box 19
906 38 Rohožník
www.abstinenti.sk

Obsah

I. Úvod	str. 1
II. Droga	str. 2
III. Morfínový typ závislosti	str.10
IV. Kokaínový typ závislosti	str.12
V. Kanabisový typ závislosti	str.15
VI. Solvenciový typ závislosti	str.18
VII. Halucinogénový typ závislosti	str.20

I. ÚVOD

Liečba drogových závislostí je zložitým súborom psychoterapeutických, kultúrnych a sociologických aktivít, ktoré sa vzájomne prelínajú.

Aj keď ide o zložitý a časovo náročný proces, zjednodušene možno povedať, že vyhráva ten, kto sa rozhodne vylúčiť drogu zo svojho života. Samozrejme, že to nie je nič ľahké - veď v hre je kríza z odvykania (tzv.absták), nezmenené prostredie, do ktorého sa pacient vracia, emočná precitlivosť a ešte veľa ovplyvňujúcich faktorov. Je to komplikované, ale spoločnými silami môžeme s tým niečo urobiť.

Ako názornú pomôcku sme v tejto brožúrke využili modelovú situáciu, kedy pedagóg zistil, že jeho žiak (študent) užíva drogy. Pri obrátení sa o pomoc na Združenie abstinentov Slovenska mu boli poskytnuté tieto základné informácie (podľa typu drogovej závislosti).

II. DROGA

Definícia drogy SZO:

Droga je akákoľvek prírodná či syntetická substancia, ktorá po vpravení do živého organizmu mení jeho jednu či viac psychických či fyzických funkcií.

Droga je akákoľvek prírodná (alkohol, hašiš, tabak ...)

či syntetická (extáza, PCP, pervitín ...)

substancia, ktorá po vpravení do živého organizmu (ústami /per os/, inhalovaním, šňupaním, vstrebaním cez sliznice, injekčne do svalu, vnútrožilne)

mení jeho jednu či viac psychických (rúcanie komunikačných zábran - zhovorčivosť, intenzívnejšie vnímanie zvukov, farieb ...)

či fyzických (narušenie reči, narušenie motoriky ...) ***funkcií.***

Každá droga má svoj špecifický obraz prejavov. Iné príznaky sú pri alkohole, iné pri heroíne a iné napr. pri pervitíne.

ČO JE TO DROGA?

Celkom určite každý pozná dajakú drogu, ale pri pohľade na ampulku morfínu, každý si predstavuje niečo iné:

- lekár hovorí, že je to liečebný prostriedok;
- farmaceut hovorí, že je to farmaceutický preparát;
- chemik hovorí, že je to substancia omamnej látky;
- právnik hovorí, že je to narkotikum;
- zákon hovorí, že je to prostriedok k jeho narušeniu;
- abúzer hovorí, že je to kúsok hostiny;
- závislá osoba hovorí, že je to životná istota
- obchodník hovorí, že je to len maličkosť.

I.Bayer, 1981

Droga (holand.) je slovo s pôvodným významom suchý. Dnes je slovo droga nadradeným pojmom vo všeobecnosti i v odbornej oblasti, ktorý označuje vo farmaceutickom zmysle, ale aj iné látky (lieky, alkohol), ktoré ak sú konzumované pre zmenu psychického sta-

tu ide o abúzus drogy. K abúzu drogy jedinec siaha pre: navodenie zmeny vedomia, k povzbudeniu či k utlmeniu, k vyvolaniu mimoriadnych zážitkov - ilúzií, halucinácií, pseudohalucinácií... Slovo droga je najviac používané s významom „omamujúci“ príp. „dráždiaci“ prostriedok, napr. omamná droga, jedovatá droga, povzbudzujúca droga... pôsobiť ako droga (hra).

Základné delenie:

- alkohol-barbiturátový typ, zástupcovia: alkoholické nápoje, sedatíva, anoxiolytiká...
- anfetamínový typ: fermetrazín, dexfermetrazín, pervitín,
- cannabisový typ: marihuana, hašiš,
- halucinogénny: LSD, psilocybín, meskalín, ecstasy, PCP,
- khatový typ: listy khaty jedlej,
- kokainový typ: kokaín, crack,
- kofeínový typ: káva, čaj, čaj maté...
- morfínový typ: ópium, morfium, heroín,

- solvenciový typ: inhalovanie prchavých látok,
- chorobné hráčstvo: tipovanie, hracie automaty, hazardné hry
- závislosť od práce,
- závislosť od sexu

Základné riziká:

- poškodenie psychického alebo fyzického zdravia (psychózy, depresie, fyzický úpadok, infekcie...)
- narušenie sociálnych vzťahov (rozpad rodiny)
- majetkový úpadok
- kriminalizujúce konanie (trestná činnosť na získavanie finančných prostriedkov, konzumovanie ilegálnych drog)

Slovo na úvod:

Spoznať mechanizmus účinku drogy nie je až také jednoduché. Nie je veľa tých ľudí, čo dokážu poskytnúť výstižný opis. V úryvku sa stretávame s opisom účinkov heroínu. Kess jednoduchými obrazmi vykresľuje to, čo núti toxikomana opätovne k návratu ku droge.

Tak toto je droga

Chodievali k nám aj Betty s Nikom. Vôbec nechápali, čo sa deje s ich synom, ktorý chcel prestať s drogami. Skupina im však nemohla pomôcť, pretože nikto z nás sa v tom presne nevyznal. Zatelefonovala som Kessovi a poprosila ho, či by nám o tom neprišiel niečo povedať.

Priblížil nám to naozaj zrozumiteľne.

„V mozgu máme miestečko,“ hovoril „také citlivé miestečko, ktoré zariadi, že sa výborne cítime, ak máme k tomu dôvod. Ak máme pekné prázdniny, keď si niečo pekného kúpime, alebo ak niečo pekného vidíme - napríklad obraz, ale rovnako tak, ak nás niekto pohladí, alebo pochvalne potľapká po pleciach. To je, ako keby nám niekto toto citlivé miestečko pohladil

jemnučkým štetečkom. Výborne sa cítíme a aj celkovo je nám dobre. Nieкто, kto berie drogy, tiež sa výborne cíti, lenže nemá k tomu dôvod. Nemusí mať prázdniny, nemusí si kúpiť niečo pekné a nemusí ani nič pekné vidieť, či cítiť pohladenie, pretože drogy na toto naše citlivé miestečko pôsobia priamo z krvi. Nie však ako pohladenie jemného štetca, ale oveľa silnejšie, dajme tomu ako záber hrubou kefou. A ak si nieкто pichá drogy, je to ešte silnejšie, to ako keby mu nieкто na to miesto búchal kladivom. A tak sa stáva, že drogy to miestečko úplne umrtnia, že už nedokáže reagovať na obyčajné príjemné veci. Keď potom toxikoman odvyká od drog, nikto mu už netlčie kladivom na citlivé miestečko, ale tiež za to nedostáva žiadnu náhradu, pretože na obyčajné pekné veci jeho centrum už nereaguje. Môže to trvať celé roky. Po celú tú dobu zostáva postihnutý človek s rozbitým pocitom šťastia a rovnako tak s rozbitým sexuálnym cítením. Nemá vôbec nič, čo by bolo preňho príjemné. Môžete mu dať dom aj s novým zariadením a nové zamestnanie a veľa iných krásnych vecí, z akých má každý normálny človek radosť, ale pre neho to neznamená vôbec nič. Môžete ho mať radi, láskať ho a hladiť, on na to vôbec nereaguje. Jednoducho nemô-

že. A to je pre ľudí z jeho okolia, ktorí reagujú na pohladenie jemného štetca, úplne nepochopiteľné. Človek, ktorý odvyká od drog, okrem už popísaného zažíva aj iné nepríjemnosti. Začína si uvedomovať, koľko ťažkostí spôsobil. Napríklad, že viacmenej zničil svojich rodičov. Ak sa obzrie späť na vlastný život, dostáva sa do depresie. A potom je tu ešte dlhoročné oneskorenie a zaostávanie. Mnohoročné užívanie drog jednoducho znamená, že človek premeškal radu rokov. Nechal školy, navykol si na iný životný rytmus, iné normy... A ten, kto si odvyká od pichania heroínu, naraz zbadá, že má množstvo voľného času a nevie si s ním rady. Pretože pichanie heroínu je takpovediac celoživotné zamestnanie, ktoré človeku zaberá celý deň. Skoro dvanásť hodín „skóruje“, to znamená, že zháňa peniaze na drogu, a to je veru ťažká drina. Všetko toto potom vedie k tomu, že niekto nevydrží a začne znovu brať drogy, aj keď má pri sebe dobré vedenie, nieto ešte ten, ktorý má pri sebe rodičov, ktorí o tom nemajú ani poňatia. Čo vo vašom prípade už neplatí, pretože vy už teraz viete, na čom ste...”

„Ale náš syn už prestával najmenej osemkrát“, začal Nik, „a vždy sme mu znova a znova pomáhali. Máme mu pomáhať aj teraz? Už si nevieme rady...”

„Najdôležitejšie na tom všetkom je vedieť, ako niekomu pomáhať. Nestačí, ak mu držíme ruky nad hlavou, musíme si vytýčiť pár pravidiel. Napríklad medze, za ktoré už nepôjdeme, pretože by sme sa zničili. Drogovo závislé osoby si totiž myslia, že sú oprávnené k dikтовaniu podmienok. Prestanem fetovať, ale nechcem, aby ma niečo bolelo a nechcem sa cítiť nepríjemne... S takým človekom vlastne nemôžete urobiť nič, dokedy si myslí, že pánom je tu on. Pretože pánom je heroín. Preto si musíte ako rodičia určiť krajné medze. Tým svojim deťom pomôžete najviac.“

„Lenže náš syn možno naozaj ani nechce prestať,“ doplnila Betty. „Skúšal to predsa už osemkrát, raz dokonca vo väzení, tam bol celý rok bez drogy. Celý rok úplne čistý, clean... Ale sotva ho prepustili, za tri týždne začal znova.“

„Vo väzení si prirodzene odvykal z prinútenia. A okrem toho, nikto sa vlastne nechce zbaviť závislosti od drogy. Chce sa zbaviť len ich vedľajších účinkov. Je to rovnaké ako s fajčením. Chceme sa zbaviť fajčiarkeho kašľa a hrozby rakoviny a všetkých srdcovocievnych chorôb, ale fajčenia samotného vlastne nie, pretože nám to chutí.“

**Úryvok z knihy: matka Davida S., narodeného
3.7.1959, Panoráma Praha, 1990**

III. Morfínový typ závislosti

Východzia surovina: mak siaty (Papaver sinferum)

Historický pôvod: zmienka o šťave z makovic
v sumerskom texte z asi
4000 r. pred n.l.

Základní predstavitelia: ópium, morfium, heroín

Prejavy intoxikácie heroínom

akútna:

rýchly nástup výraznej eufórie, otupenie mysle a pocit subjektívnej blaženosti. Spočiatku sa objavuje zhovorčivosť, miznú zábrany, zvyšuje sa sexuálna aktivita;

prehlbovaná:

nastupuje apatia, neschopnosť sústredenia, poruchy videnia, pokles telesnej teploty, studený pot;

chronická:

zvýšená unaviteľnosť, predráždenosť, egocentrizmus, poruchy pamäti, rozvrat hodnotového systému, strata zmyslu pre povinnosť, ťažké narušenie medziľudských vzťahov. Droga sa postupne stáva jediným zmyslom života, duševný život subjektu sa čoraz viac otupuje a stáva sa prázdny, zvyšuje sa riziko sebevraždy;

Odvykací syndróm:

nastupuje asi po 5 - 10 hodinách. Po uplynutí tohoto času od poslednej dávky drogy subjekt začína slziť, má vodnatý výtok z nosa, je pokrytý studeným potom. Kríza vrcholí po 36 - 72 hodinách od poslednej dávky: slzí, vodnatý výtok z nosa, napínanie na zvracanie, zvýšenie krvného tlaku, poruchy srdcového rytmu, svalové kŕče, hnačky. Z psychického hľadiska je subjekt v depresii, má sklon k samovražednému správaniu... Kríza postupne mizne asi do 14 dní;

Základné riziká:

- vznik životunebezpečnej fyzickej závislosti;
- riziko predávkovania drogou;

- riziko otravy z prímiesí, ktoré sú v droge;
- infekcia (zápaly, rozpad pečene, AIDS);
- riziko úrazu pod vplyvom drogy...

IV.Kokaínový typ závislosti

Východzia surovina: Kokový krík (Erythroxylon coca)

Historický pôvod: prvé správy v Európe sa objavili v 16.storočí po návrate španielskych dobyvateľov nového sveta

Základní predstavitelia: Kokain, Crack

Vlastnosti drogy:

Čistý kokaín je jemne zrnitý biely prášok trpkou horkej chuti, bez zvláštneho zápachu. Pri degustácii špičkou jazyka spôsobuje asi po 30 sekundách jej znecitlivenie a lokálny pocit chladu. Kokain je veľmi dobre rozpustný vo vode, menej je rozpustný v alkohole.

Crack je jemný biely prášok, makroskopicky takmer nerozlišiteľný od čistého kokaínu. Často býva lisovaný

do malých guľičiek. Zmesi kokainu s inými „tvrdými“ drogami majú taktiež vzhľad bieleho prášku, ojedinele bývajú lisované do guľičiek.

Prejavy intoxikácie kokaínom:

akútne:

úvodom sa dostavuje pocit eufórie, vystupňovanie výkonnosti somatickej i psychickej, únava subjektu mizne. Znižujú sa zábrany, extrémne stúpa sexuálna vzrušivosť. Na tomto podklade sa v skupinách intoxikovaných osôb rozvíjajú častokrát značne deviantné interpersonálne sexuálne kontakty až charakteru perverzií. Celkovo stúpa družnosť, zvyšuje sa sebadôvera, znižuje sa potreba spánku a mizne pocit hladu. Pre uvedené vlastnosti je kokain populárny najmä medzi populáciou vyhľadávajúcou najmä erotické zážitky, taktiež však aj v športových či umeleckých kruhoch.

chronická:

celková telesná zošlosť s výrazným poklesom hmotnosti. Subjekt je v stave trvalého neklúdu, motorickej agitácie, má lesklé oči s charakteristickým rozšírením zreníc. Obvykle sú poruchy pamäti a celková zvy-

šená excitabilita, často s abnormálnymi pocitmi senzorickeho dyskomfortu /svrbenie a pálenie pokožky, migrujúce pocity tepla a chladu/. Typická precitlivosť na zvýšenú akustickú stimuláciu, kedy aj hluk o nižšej intenzite pôsobí bolestivo. Obvyklá je strata chuti k jedlu. Objavujú sa axiózne až delirantné stavy, insomnie, impotencia.

Odvýkací syndróm:

Pri náhlom odňatí drogy sa môže rozvinúť až toxická psychóza, podobná schizofrénii. Nebezpečenie suicidálneho pokusu v tomto stave je vysoké. Abstinenčná kríza obvykle býva krátka (niekoľko hodín), avšak mimoriadne prudká a dramatická.

Základné riziká:

- vznik životnebezpečnej fyzickej závislosti;
- riziko predávkovania drogou;
- riziko otravy z prímiesí, ktoré sú v droge;
- infekcia (hepatitída pečene, AIDS);
- riziko úrazu pod vplyvom drogy.

V.Kanabisový typ závislosti

Východzia surovina: konope siate

Historický pôvod: starovekí Germáni nazývali drogu z konope Lonopas, Asýrčania-kunubu Gréci-kanabos. Indickí brahmáni ex-trakty z konope spomínajú ako nápoje večného života. Slovo „Hašiš“ pochádza z arabských zemí.

Základní predstavitelia: marihuana, hašiš

Vlastnosti drogy:

Marihuana sa na trhu objavuje vo forme sivozelených až zelenohnedých fragmentov sušených listov. Kvalitnejšie druhy pripomínajú sušené čajové lístky (podobné pravému čínskemu zelenému čaju, alebo tmavému indickému čaju). Iný druh marihuany môže pripomínať hrubo rezaný fajkový tabak. Menej kvalitné druhy sú drvinou sušených rastlín.

Hašiš v tuhom stave sa na trhu objavuje obvykle vo forme tvrdých lisovaných kociek alebo paličiek svetlohnedej až tmavohnedej farby, mierne mastného po-

vrchu. Hašiš druhu bhang býva lisovaný do zrníčok a guľičiek do priemeru 3 mm. Niekedy sa prifarbuje umeľými farbivami na svetlohnedočerveno. Droga má aj v sušenom stave výrazné korenisté, niekedy štiplavé aróma. Farba hašišového oleja kolíše podľa stupňa purifikácie a koncentrácie od svetlohnedej /ako tmavší olivový olej/, až po nepriehľadnú hnedočiernu.

Prejavy intoxikácie kanabinoidmi:

akútna:

pocit celkového uvoľnenia, eufória, niekedy ľahká ospalosť. Mení sa orientácia v čase a priestore, zvýšená vnímavosť k akustickým podnetom, dochádza k narušeniu chuti, vonkajšie podnety sú reprodukované ako zvýraznené, pocit sucha v ústach a krku, kašeľ.

prehlbovaná:

narušenie stability, ľahký tremor rúk, môžu sa rozvinúť fenomény ilúzií, pseudohalucinácií, prípadne až ex-

tatické stavy, pokles krvného tlaku a telesnej teploty, dochádza aj k manifestácii somatických účinkov drogy.

chronická:

poruchy komunikácie, strata výkonnosti a pokles libida, postupne - najmä u konzumentov hašiša - dochádza k totálnemu rozkladu osobnosti i celkovému somatickému úpadku, celková strata záujmu o okolité dianie /amotivácia/, bludy prenasledovania, narastá agresivita. Sprievodné sú aj organické ťažkosti /chronická bronchitída ap./.

Odvykací syndróm:

Pri náhlom odňatí môže dôjsť k ťažkej úzkostnej reakcii s panikou, prejavuje sa celková podráždenosť, strata chuti do jedla alebo často paradoxne zvýšeným apetítom, nevoľnosťou, prípadne pocitmi plného žalúdka. Obvyklé sú poruchy spánku. Môže prísť k rozvinutiu vážneho život ohrozujúceho stavu.

Základné riziká:

- oslabenie imunitného systému jedinca;
- chronická bronchitída;
- akútne koronárne zlyhania;

VI. Solvenciový typ závislosti

Východzia surovina:

organické rozpúšťadlá, čistiace prostriedky pre domácnosť, rôzne lepidlá na gumu či PVC a pod.

Historický pôvod:

prienik na toxikomanickú scénu v USA a v Európe sa dátuje koncom 60.rokov.

Základní predstavitelia: toluén, benzín, acetón

Prejavy intoxikácie prchavými látkami:

akútna:

v priebehu niekoľkých minút sa obvykle dostaví pocit eufórie, mierna závrať a niekedy pocit zmenšenia telesnej hmotnosti. Správanie pripomína ľahší stupeň alkoholického opojenia, bledosť v tvári, ťažkosti

s výslovnosťou, motorická dikoordinácia, svalová ochabnutosť, spomalenie reflexov, rozvíja sa stav priestorovej dezorientácie, halucinácie, uvoľňujú sa morálne zábrany.

prehlbovaná:

vyvíja sa pupilárna dilatácia, precitlivosť na svetlo, zvracanie, problémy so srdcom, slzenie, výtok vodného sekrétu z nosa, hlboký spánok /až 12 hodín/

chronická:

agresia voči iným osobám, samovražedné úmysly niekedy vedú až k dokonalému samovražednému činu, zvýšená unaviteľnosť, predráždenosť, egocentrizmus, strata zmyslu pre povinnosť, značný pokles telesnej hmotnosti. Droga sa stáva jediným zmyslom života.

Odvýkací syndróm:

pri náhlom odňatí drogy sa zvyčajne rýchlo rozvíja anxiózný stav so zvýšenou dráždivosťou až vyslovene nepriateľským chovaním voči okoliu. Zo somatických príznakov dominujú nauzea a tremor. Takmer všetci toxikomani v tejto situácii udávajú silné /úporné/ bolesti hlavy. U osôb s vysokým stupňom závislosti na sol-

venciách sa môže rozvinúť ťažký delirantný stav, takmer identický s alkoholickým delíriom tremens. Abstinenčný syndróm neslobodno podceňovať, nakoľko niekedy môže byť subjekt bezprostredne ohrozený na živote. Lekársky dohľad je nevyhnutnosťou!

Základné riziká:

- vznik životunebezpečnej závislosti;
- ťažké poškodenie pečene a obličiek;
- možnosť udusenía;
- možnosť zlyhania srdca;
- možnosť otravy;
- riziko úrazu pod vplyvom drogy

VII.Halucinogénový typ závislosti

Východzia surovina: tropické huby a kaktusy, rastliny čeľade ľuľkovitých, syntetické halucinogény;

Historický pôvod: zmienka už v stredovekých inkvizičných spisoch, indiánska (máyska) kultúra;

Základní predstavitelia: LSD, Meskalin, ectasy, kanabis, prchavé látky;

Vzhľad:

Celé spektrum od prchavých látok cez prírodné substancie (semená, listy) až po syntetické substancie (tabletky ap.).

Prejavy intoxikácie halucinogénmi:

akútna:

rýchly nástup eufórie, bohatých ilúzií a halucinácií najmä zrakových, zmeny vedomia a neobvyklé emočné stavy. Vizuálne halucinácie sú bohaté na farby, geometricky ohraničené predmety strácajú svoj tvar, roztekajú sa v priestore. Premena obrazov /predmety v miestnosti nadobudnú tvary zvierat alebo ľudí, majú mimické prejavy/, vyskytujú sa explózie smiechu, niekedy krátkodobé stavy depresie.

U všetkých halucinogénnych drog sa môže po jednorazovej dávke drogy vyvinúť vyslovene nepríjemný

stav /“bad trip“/ charakterizovaný dezorientáciou, nepríjemnými halucináciami paranoidného charakteru, stratou subjektu v realite. Stav môže vyústiť do ťažkej agresie voči iným osobám, autoagresia býva zriedkavá.

prehlbovaná:

vzniká až fenomén depersonalizácie, mení sa telesná proporcialita, hlava alebo končatiny subjektívne narastajú do obrovských rozmerov. Čas plynie nekonečne pomaly, minúty sú interpretované ako hodiny. Mení sa aj propriocepcia, subjekt udáva hypogravitáciu až úplne stratu telesnej hmotnosti, podlieha ilúzii vznášania sa v priestore. V tomto stave môže ľahko dôjsť k náhodnému vyskočeniu z okna, balkóna a pod. Napokon dochádza až ku „kozmickým“ extázam, mystickým až religióznym víziám a pocitu splnutia s vesmírom.

chronická:

rozvíjajú sa rozsiahle a závažné osobnostné zmeny, prehlbuje sa introvertná orientácia, rozvíjajú sa sklony k mysticismu a chorobnej religiozite, ľahká manipulovateľnosť subjektu, výrazne sa oplošujú záujmy o oko-

lité dianie, dynamika života rapídne klesá. Objavuje sa apatia s poklesom záujmu o nové sociálne kontakty mimo vyvolenej skupiny toxikomanov, rýchlo sa vytráca schopnosť adaptácie na život v normálnej spoločnosti, u predisponovaných osôb sa môže rozvinúť larvovaná psychóza, obvykle typu paranoidnej schizofrénie. U chronických užívateľov halucinogénov a najmä LSD je zaujímavý tzv. „flash - back“ fenomén. Ide o náhle a spontánne prepuknutie stavu akútnej intoxikácie, avšak bez predchádzajúceho podania drogy, teda v momentálne „čistom“ teréne organizmu toxikomana. Uvedený stav sa rozvinie zrazu niekedy už v krátkom čase po vymiznutí účinku predchádzajúcej dávky drogy, inokedy perióda medzi ukončením požívania drogy a náhlým spontánnym vypuknutím „flash-back“ fenoménu môže byť aj niekoľko mesiacov. Takmer všetci čo prežili „flash-back“ fenomén, tento hodnotia ako veľmi nepríjemný, nakoľko prichádza nečakane, v najrozličnejších životných situáciách /napr.riadenie motorového vozidla/. Tento stav trvá aj niekoľko minút a sú pri ňom časté pracovné úrazy, dopravné nehody ap.

Odvykací syndróm:

požívanie halucinogénov nevedie k výraznejšej somatickej závislosti, závažná je predovšetkým závislosť psychická. Po odňatí drogy nemá subjekt podstatnejšie somatické problémy, avšak rozvíjajú sa rôzne anxiózne až panické stavy s obavou o ohrozenie vlastnej existencie. V tomto stave sa veľmi dobre rozvíjajú snahy subjektu o obstaranie si novej dávky drogy, a to za akúkoľvek cenu.

Základné riziká:

- riziko predávkovania drogou;
- riziko úrazu pod vplyvom drogy;
- riziko úrazu pri „flash-back“ fenoméne;
- infekcia (hepatidída, AIDS);